

1992

MEGALITISMOA HERNANIN, BISITATZEKO GIDA

**Etnogintza (Itzulpena: BITEZ)
(HERNANI 1992)**

Hernaniko udal mugapean hobi arkeologikoak zirela adierazten zuen lehen berria 1923 urtekoa da, J.M. Barandiaranek “Onyi-Mandoegi”ko mendilerroko “Antxista, Etzela eta Unamene” inguruetan, udalerriaren hegoaldeko muturrean zenbait egitura megalitiko aurkitu zituenekoa, hain zuzen ere.

Urtetan zehar, historiaurrearen zenbait ikertzaile aritu izan da inguruok arakatzeko emaitza bikainekin, eta argitalpen zientifiko eta zabalkundeko desberdinetan ezagutzera eman diren egitura berri anitz eta ugariak aurkitu izan dituzte.

Gaur egun, Hernaniko udalerriaren muga administratiboan barruan kokatutako Ondare Megalitikoa mota ezberdinetako 24 Monumentuk osatzen dute: 8 Dolmen, 14 Kronletx Pirinear, Zista bat eta Monolito bat, “Igoi-Akola”ko eta “Onyi-Mandoegi”ko mendilerro eta Estazio Megalitikoetan banaturik. Egitura hauek oinarritzko perspektiba eskaintzen dute lurraldearen zati honetan izandako okupazioen maiatasun eta intentsitateari dagokionez, zenbait giza-talderi dagokionez eta Kristo aurreko bigarren milurtekoetik K.a.ko III. mendera bitarteko kultur etapa desberdinetan zehar.

Ekar dezagun gogora Dolmenak bereziki K.a.ko 2.000-900 urte bitarteko aldiari dagozkion hilobiak direla eta gehienetan hiru, lau edo harri bloke gehiagok osatutako poligono forma duen itxitura dutela, zenbaitetan estalki moduan jarritako beste bloke batek isten duena, multzo osoa harri koskorrez eta lurrez gainetik estalita, tumuloa osatuz.

Ganbara honen barruan, normalki E.-W. (eguzkiaren irteera-sarrera) norabidean ezarrita, hildakoaren gorpua uzten zuten, bere gauzeekin batera. Hilobi hauek behin eta berriz erabiltzen zituzten benetazko panteoiak osatuz.

Gogora dezagun, halaber, Kronletx Pirinearra zirkulu forma duen hilobia dela, lurrean bertikalki sartutako harrizko zenbait bloke osatua, eta barnealdean, lurrazpian, hildakoaren eta berau erretzeko erabilitako materialen erraustak gordetzen zirela, eta K.a.ko 900garrenetik 300era bitarteko sekuentzia kulturalen barne sartzen dela.

Ondare Kultural garrantzitsu hau ikusi eta gozatu ahal izan dadin, ondoren bi ibilbide deskribatuko ditugu, gure uste apalean Saratsetako Lepoa eta Mulisko Gaina inguruetara joan eta erraz iristeko egokiak bait dira. Bertan aurkitzen diren Dolmena eta Multzo Megalitikoa kanpo arkitekturagatik adierazgarrienak direlako eta ia urte osoan zailtasunik gabe ikus daitezkeelako aukeratu dira.

Eta, bide batez, aipatutako ibilbidetik hurbil dauden beste zenbait elementu deskribatzeko ere aprobeztatzen dugu aukera hau, Historia eta Etnografia aldetik interesgarriak bait dira.

Ondare honen ulermenean eta azterketan sakontzeko lagungarri izango den oinarritzko bibliografia ere aipatuko dugu.

Esan behar dugu, bestalde, ibilbide hauek goiz batean presaka ibili gabe egiteko edo arratsaldean inguruak eskaintzen dituen beste zenbait aukera ikusten aprobeztatzea ahal izateko, inguru hauetara hurbiltzeko bidea kotxez egiteko moduan prestatu dugula.

Eta ibilbideak deskribatzen hasi aurretik esan, lan honetan azaltzen den toponimia Hernaniko Udaltxite Garaiak 1:15.000 eskalan laster batean argitaratu emango duen mapan agertzen denarekin bat datoirela.

Salbuespen gisa esan behar dugu Monumentu Megalitikoari argitalpen zientifiko jakin batzutan eman zaizkien izendapenak errespetatu ditugula.

1.- SAGASTIETAKO LEPOKO DOLMENERAKO BIDEA

Saratsetako mendilepoan dago kokaturik, Igorin (Igoi)-Akola bezala ezagutzen den mendilerroaren hego-mendebaldeko muturrean, metro batzu iparralderantz eta Akola baserritik gora.

Hernaniko kaskotik hasita, Goizuetarako errepi-dean zehar, Epeleko jatetxea pasa eta berehala, erre-pidea utzi eta ezkerretara, iturri baten ondoan (ur kaltegarria), Larregi baserri ondotik igaroko den pis-tatik gora joko dugu Akola baserrira iritsi arte.

Larrainetik aurrera pista harri txintxorrezkoa da, baina aise ibiltzekoa, aldi berean.

Badago Akola-ra Epelekoetik aurrera 2 kilometrota-ra dagoen Ereñotzuko auzotik iristeko modurik eta bertan gabiltzanez aukera ederra dugu errepidetik ezkerretara, auzoan sartu eta bereha-la, aitzinako Txilibita dorretxea ikusteko, puntu erdiko arku eta leihozulo irekietan arku konopialak dituen bere sar-reran dobelatuarekin.

San Antonioren eliza ondoan, eskuinetara, hormi-goizko pista bat hasten da, aldapa gogorrean Alka-txurain baserri ingurutik gora doana. Hementxe ikus dezakegu, askaren ondoan, leku honetan garai batean zegoen aintzinako mugarri zentrala. Puntu honetatik aurrera pistaren bidea, harri txintxo-rezkoa, erraz egin daiteke Akolaraino.

Akolara, mota askotako zuhaitzek babestutako leku zoragarri honetara iritsi eta behin, ibilgailua baso-bideak ez istearren ertzean utzi eta gora joko dugu, erreferentzi gisa Akola baserria hartuz, Iparral-derantz daukagun lepo gaineraino. Behin gora iritsi garenean, eta Sagastietako Lepoa II izenez ezagutzen den Dolmenaren ondotik pasa eta gero (ezkerretan eta bidea baino beheraxeago, bere proportzioenga-tik eta gainean duen landaretzagatik aurkitzen zai-la dena), aurkituko dugu Sagastietako Lepoa I izenez katalogatutako Dol-menaren egitura zoragarria.

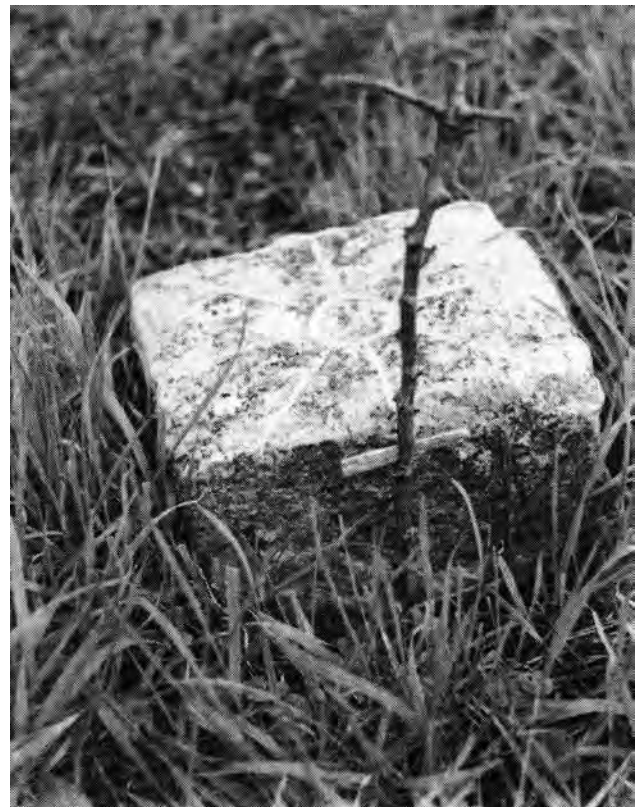
Sagastietako lepoko dolmena

Dolmen ale bikain hau, 1950ean aurkitu eta in-duskatutakoa, Brontze Aroko (K.a. 2.000-900) hila-bi arkitekturaren adierazgarri nabarienetakoa da. Ganbarak, estaldurak eta tumuloak gure ingu-ruetako leku gutxitan bezala irauten dute, nahiz eta aipatu beharra dagoen tumuloa ebakiz ganbararen aurrean dagoen pasabidea indusketa egin zeneko garaikoa dela.

Lekuaren zabaltasuna, norabide guztietan irekia, eta monumentu ikusgarriaren behaketak, eraiki zene-ko garaietara eraman gaitzake irudimenari aukera ematen badiogu...

Bertatik, mendilerroan zehar Igorinerantz abia gai-tezke Ipar-ekialderako norabidean, Akolako men-dilepoa jeitsi ondoren, beronen muturretan mota bereko bi egituren gerakinak ikus ditzakegularik (planoan adierazten dira), eskuinetik jaisten den pis-tan zehar abiatu garen puntura itzuliko gara. Berriz Akolan gaudela, bertan dagoen jolas-guneko aterpea eta instalazioak erabil ditzakegu.

Erantsitako krokisean, inguruan, sarobearen erdian, ikus daitezkeen mugarri sailaren gutxi gora behe-rako kokapena ere adierazten dugu. Erreferentzia gisa kararrizko mugarriak direla esango dugu, for-ma errektangularrekoak eta metro 1eko altuera ingurukoak, goikaldean marrazki banarekin. Mar-razki hauetan zirkulu bat ikus daiteke eremu hauek mugatzen zituzten mugarrien norabide eta kokape-naren adierazle.

Akolako sarobearen mugarri zentrala

2.- MULISKO GAINA-KO MULTZO MEGALITIKOA

Multzo hau ordoki batean dago kokaturik, Oindi (Onyi) mendiaren hego-ekialdeko hegalean.

Hernaniko kaskotik, Portu eta Osinagako (Osiñaga) auzoetatik barrena Loidi baserriaren alboan, Bortoloanea baserri paretik Pardiola baserriraino igotzen den bidea hartu. Puntu honetan kotxea utzi, hemendik aurrerako pista “todo-te-rreno” ibilgai-luek soilik zeharkatzeko modukoa bait da.

Erdiko pistatik gorantz, 500 bat metro ibili ondoren, Argurutzeko inguruetara iritsiko gara, gaur egun pistaren gainean eskuinean kokatutako uralita biltegi batzurengeatik ezagut daitekeelarik.

Argurutzeko gurutzea

Inguru hauetara iristerakoan, aipatutako biltegiak dauden lursailera igaroko gara, alanbre tartean dagoen pasabidetik; biltegi horietako baten ondoan harkaitz batean landutako gurutze greziar bat dago, eta goraxeago, beste bloke baten parean patriarkal moduko beste gurutze bat, hau ere zorrotza. Leku honi aspalditik deitzen zaio Argurutze, gurutze horiengeatik hain zuzen.

Ibilbidearekin jarraituz, Saratsain baserriraino iristen den pista ezkerretan utzi, eta gutxi gora behera beste 2 km. ibili ondoren, zati batzutan oso bide malkorrean gora igoz, Muniskueko lepora iritsiko gara. Mendi-lepora iritsi baino metro gutxi batzuk lehenago txabola baten alboan eta bidearen eskuineko ertzean ur ona darion iturri bat aurkituko dugu.

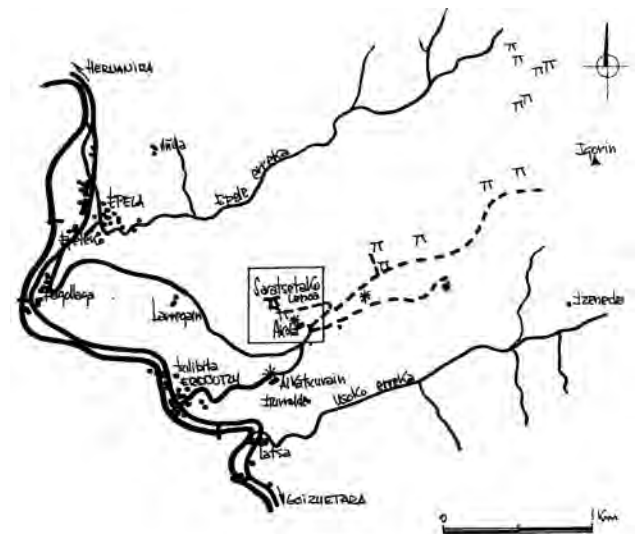
Mulisko gainako multzo megalitikoak

Bertara iritsi orduko, kararrian landutako enbor piramidal itxurako bloke bat ikusiko dugu; bertan oraindik ere bere gainaldean leku honetan kokatuta zegoen sarobearen erdiko mugarri izaera ematen zioten zirkulua eta bi radioak ikus daitezke.

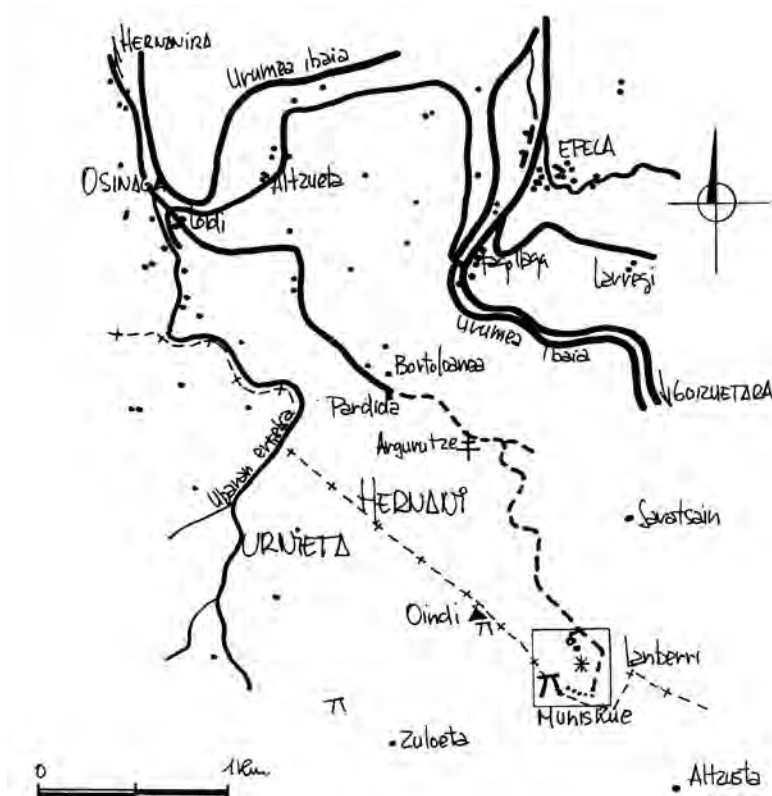
Lepoa beste alderaino luzetara zeharkatuz, hegoalderantz, Urnieta eta Hernaniko udalerrien arteko muga adierazten duen pago Ierro bateraino iristerakoan eskuinetara igoko gara, Mendebalderantz, Muliskue Gaina inguruetaraino jendeak “Kanposantu Zaharra” deitzen dion lekura, non Burdin Aroko multzo megalitiko ikusgarria da-goena (900-300 K.a.), bertan lau Kronletx Pirinear, ganbara bikoitzeko zista eta zutarri bat ikus ditzakegu.

1956, 1976 eta 1978 artean aurkitutako eta 1983 eta 1985 artean induskatutako multzoak ez du azalpenik behar nahiko adierazgarria eta gogoetagarria bait da inguruak gordetzen duen mezuan sar gaitzen.

Ibilbide beretik itzul gaitezke, edota ingurua aztertu ondoren, bertako edozein bidexkatatik jetsi, zelaietan barrena Pardiola baserriraino iristeko.

Sagastietako Lepoko dolmenarako bidea

Mulisko gainako multzo megalitikora bidea.

ALTUNA J.; MARIEZKURRENA, K.; ARMENDARIZ, A. et al.

1982. Carta Arqueológica de Guipúzcoa. Munibe 34: 1-242 + Cartografía. San Sebastián.

ALTUNA, J.; ARMENDARIZ, A.; BARRIO, L. del et Al
1990. GIPUZKOAKO KARTA ARKEOLOGIKA. I. ME-
GALITOAK. MUNIBE 7. ERANSKINA. SAN SEBASTIAN

APELLANIZ, J.M. (1973)
Corpus de materiales de las Culturas prehistóricas
con cerámica de la población de las cavernas del País
Vasco Meridional. MUNIBE Suplemento 1. 1.366 San
Sebastián.

ATAURI, T.; ELOSEGUI, J.; LABORDE, M. (1951)
Exploración de tres Dólmenes de la estación dolmén-
ica de Igoín - Akola (Gipuzkoa). MUNIBE 3. 1-56
San Sebastián.

BARANDIARAN, J. M. de (1926)
Estaciones Megalíticas en Navarra. RIEV 17.358.368.
San Sebastián.

BARANDIARAN, J. M. de (1928)
Nueva estación prehistórica en Guipúzcoa. Los Dól-
menes de Landarbaso sumario de Eusko-Folklore 8.
15 3-156. Vitoria.

BARANDIARAN, J. M. de (1926)
Catalogue des stations préhistoriques des Pyrénées-
Basques (Ikuska 1 24-40. Sare)

BARANDIARAN, J. M. de (1953)
El hombre prehistórico en el País Vasco. Ed. Ekin.
Buenos Aires.
BARRIO, L. del (1979)
Nuevos Monumentos megalíticos en Guipúzcoa.
MUNIBE 31. 257. 273, San Sebastián.

BARRIO, L. del y UGALDE, Tx. 1980
Nuevos monumentos megalíticos en Guipúzcoa.
MUNIBE 32. 343. 378. San Sebastián.

ELOSEGUI, J. (1953)
Catálogo dolménico del País Vasco. Pirineos 9. 229.
378. Zaragoza.

HERNÁNDEZ, J. M.; (1957)
Notas sobre dos posibles restos prehistóricos. MUNI-
BE 8. 152-155. San Sebastián.

PEÑA BASURTO, L. (1960)
Reconstitución y Catalogación de los cromlechs
existentes en Guipúzcoa y sus zonas fron-
terizas con Navarra. MUNIBE 12. 89-212. San Sebastián.

PEÑALVER, X. (1987)
Estudio de los Menhires de Euskal Herria. MUNIBE
35. 255. 450. San Sebastián.

PEÑALVER, X. (1987)
Mulisko Gaineko indusketa arkeologikoa. Urnieta -
Hernani (Gipuzkoa). MUNIBE 39. 93-120 San Sebas-
tián.